

Розділ 2

ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ

CHAPTER 2

THEORY AND PRACTICE OF EDUCATION

УДК 373.5:016:821.161.2]:37(092)](477)

DOI 10.31376/2410-0897-2018-1-37-89-96

Наталія Михайлівна Логвіненко,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
викладач кафедри військово-гуманітарних
дисциплін Військового інституту телекомунікацій
та інформатизації імені Героїв Крут,
e-mail: folk_ge@ukr.net

ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МІФОЛОГІЇ В ШКОЛІ: МЕТОДИЧНА СПАДЩИНА Н. Й. ВОЛОШИНОЇ

Міфи і легенди давньої України дають змогу сучасному читачеві відкрити високу духовну культуру нашого народу, його поетичне світобачення. У статті розглянуто проблему вивчення української міфології у реценції українського вченого-методиста, професора Н. Й. Волошиної під час вивчення національної літератури в основній школі. Висвітлено основні напрями дослідження міфології як сукупності оповідей однієї культурно-історичної традиції, як особливої форми світосприймання, як наукової дисципліни про міфи й міфологічні системи сучасними вченими. Українське фентезі засвідчує художню трансформацію автентичних міфологічних мотивів, образів, сюжетів, що сприяє поглибленому вивченню давньоукраїнських міфів як джерела популярного нині фантастичного жанру.

Ключові слова: Ніла Волошина, міфологія українського народу, міфопоетична сфера, міфологічна свідомість, боги, духи, символи, методика вивчення, фентезі.

Постановка проблеми. Ніла Йосипівна Волошина – відомий український учений-методист, автор численних наукових праць з історії розвитку української літератури та методики її викладання у загальноосвітній школі, автор програм, за якими навчалося не одне покоління школярів; підручників і хрестоматій з української літератури, методичних посібників для вчителів; автор Концепції і першого Державного стандарту з предметної освітньої галузі. Понад 40 років своєї професійної діяльності Н. Й. Волошина присвятила розвитку літературної освіти і як учитель-практик та викладач вищих навчальних закладів України. Аналіз її наукового доробку свідчить про актуальність науково-методичних ідей у контексті концепції Нової школи взагалі, для реформування літературної освіти зокрема.

Проблема вивчення української міфології у школі була у колі її науково-методичних зацікавлень, особливо у період розроблення нової концепції літературної освіти в незалежній державі та роботи над програмою для 12-ти річної школи, оскільки міфи і легенди давньої України, зазначала вчений, дають змогу сучасному читачеві відкрити високу духовну культуру нашого народу, його поетичне світобачення. «Сьогодні ми поступово втрачаємо таку здатність» [1, с. 11].

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує, що у вітчизняному літературознавстві останнього десятиліття визначальним було дослідження проблеми художньої трансформації міфологічних мотивів, образів, сюжетів – міфопоетичної сфери, оскільки кожен народ має свою власну міфологію і демонологію, які живуть у пам'яті поколінь. Розуміння ж означеного питання неможливе без ґрунтовних знань про духовне багатство рідного народу, накопиченого попередніми поколіннями. Крім того, тільки власна культура, зазначає Вал. Шевчук, як основа духовного життя окремих особистостей, може виховати самосвідомість. Він переконаний: «... коли хочемо збудувати у світі власний дім, ми повинні знати, як його будували до нас предки наші. Коли хочемо бути розумними, ми повинні знати, як думали до нас. Коли хочемо зрозуміти світ і себе у ньому, ми повинні знати, як його розуміли до нас. Це речі аксіомні, але їх треба повторювати, бо самостійно бур'ян росте, а не культурна рослина, і сама по собі поширюється глухість, а не розум. Розум нам треба культивувати, поєднувати до розуму предків, а недомисля їхнє бачити й пробачати. Це і буде запорукою нашого просування у часі» [2, с. 15].

Міфологію українського народу, систему богів у ній, тобто його космогонічні погляди та вірування, досліджували видатні фольклористи, етнографи, літературознавці, письменники М. Костомаров, Я. Головацький, І. Нечуй-Левицький, М. Сумцов, Г. Булашев, А. Веселовський, Н. Тихонравов, М. Мюллер та ін. Джерельною базою їхніх досліджень були народнопоетичні твори і та частина української міфотворчості, що давали змогу вивчати комплекс уявлень, який був ще реальністю їхнього часу.

Міфологія як сукупність оповідей однієї культурно-історичної традиції, як особлива форма світосприймання, як наукова дисципліна про міфи й міфологічні системи була у колі дослідницьких інтересів сучасних учених та науковців М. Дмитренка, В. Завадської, Г. Лозко, Я. Музиченка, С. Плачинди, Є. Подольської, В. Скляренка, В. Сядро, О. Таланчук, О. Шалак, А. Шуклінової та ін.

На яскраво національному забарвленні міфів як витворів прадавньої народної культури наголошували О. Білецький, Г. Булашев, О. Гаца, Г. Лозко, С. Плачинда, адже «<...> давньоукраїнська міфологія зароджувалася й утверджувалася разом із зароджуванням і утвердженням давньоукраїнської державності. Маємо неспростовне датування цього явища: VI тис. років до н. е.» [3, с. 15]. С. Плачинда дослідив також досить незвичайну географію давньоукраїнської міфології – її сюжети можна знайти в Індії і Скандинавії, в Ірані і в народів Західної Європи, на Кавказі і Балканах...

Є. Подольська розглядає міфологію як філософію, наголошуючи, що *міфологічна свідомість* практично поставила всі основні світоглядні питання: про походження світу і людини; про її місце та призначення у світі; про шляхи і засоби виникнення найважливіших явищ природи і суспільного життя, культури та інші.

Якщо літературознавці сучасності досить активно і багатоаспектно досліджують міфопоетичну сферу, то методисти мало уваги приділяють цій проблемі, хоча, зазначає Ю. Сидоренко, у шкільному курсі літератури вивчаються твори з міфологічною складовою. Саме тому вона говорить про необхідність засвоєння теоретичних понять із міфології [4]. Вивченню міфів як джерельної бази сучасного українського фентезі у процесі поглибленого вивчення літератури присвячені праці Н. Логвіненко [5].

Формулювання мети статті. Отож, метою нашої статті є висвітлення особливостей вивчення українських міфів у науково-методичній спадщині Н. Й. Волошиної та розвиток її ідей у сучасній методиці.

Виклад основного матеріалу. Нагадаємо, що за чинними програмами з української літератури для основної школи міфи і легенди українців («Про зоряний Віз», «Чому пес живе коло людини», «Берегиня», «Дажбог», «Неопалима купина», «Як виникли Карпати», «Чому в морі є перли і мушлі», «Білгородський кисіль», «Ой, Морозе-Морозенку», «Прийом у запорожців») вивчалися і вивчаються у 5 класі. За ними учні мають дізнатися про «первісні уявлення про всесвіт і людину, реальні та фантастичні елементи людської поведінки; добро і зло, їх роль у житті»; повинні «уміти розповідати про виникнення міфів, легенд і переказів; переказувати міфи і легенди, тлумачити їх зміст» [6].

Здійснивши у 2008 році аналіз цього тематичного блоку, видатний учений, письменник С. Плачинда – дослідник праісторії та найдавнішої міфології України – визнав його ненауковим, оскільки «укладачі програми не з'ясували найелементарнішого: що саме входить до поняття давньоукраїнської міфології». А поданий матеріал не належить до міфів і легенд давніх українців. «У шкільній програмі недопустимий хаос, чи сумбур, коли будь-що визнається за міфологію» [7]. Учений радив укладачам програм, авторам підручників з'ясувати, що «усний український епос має два періоди свого розвитку: дохристиянський – се давня українська міфологія і християнський – се українська демонологія.

Слід також з'ясувати, що міф – усе давні поетичні уявлення й розповіді про утворення Світу та всього живого в ньому, а легенда – розповідь про героїчні, благородні, жертвні, рятівні вчинки суцільних у світі богів, героїв, лицарів тощо, щоб учні знали, що давньоукраїнська міфологія – одна з найдавніших у світі і що вона духовно збагатила народи Індії-Європи, має багату сюжетіку, поділяється на «п'ять груп: міфи космогонічні (про походження Світу), теологічні (про походження богів), а також антропо-, зоо- та ботаноморфічні (про походження людини, тварин і рослин)» [7].

Дбаючи про українське наповнення змісту предметного курсу, Ніла Йосипівна Волошина ретельно вивчала нові дослідження, відкриття в галузі літературознавства, повертала в школу імена і твори забутих, незаконно вилучених із літературного процесу українських письменників, а поява наукових праць С. Плачинди спонукала до введення у програму давніх українських міфів.

Радимо переглянути підручник з української літератури для учнів 5-го класу Ніли Йосипівни Волошиної [1], який забезпечує вивчення національної літератури за авторською програмою [8]. У ньому методично грамотно висвітлюється зазначена проблема: спочатку подаються тексти міфів і легенд Давньої України, відтворені С. Плачиндою («Сокіл-Род», «Білобог і Чорнобог», «Земля», «Добро і Зло», «Золотий Плуг», «Великдень»). Саме такий відбір змістового наповнення розділу якнайкраще може ознайомити учнів із первісними уявленнями давніх предків про світобудову, допоможе зрозуміти їхній світогляд.

Зміст методичних рубрик «Поміркуймо», «Запитання і завдання», «Цікаво знати» налаштовує учнів на послідовну роботу над художніми текстами: засвоєння змісту міфів, роздумування над основними подіями і вчинками героїв, походженням імен міфічних богів і віри людей у них як основу язичницької релігії, суть якої у гармонійному єднанні всіх живих істот на землі. І як узагальнення – теоретичний матеріал «Поняття про міфи», прочитання якого дає змогу закріпити вивчене:

– **міф** – це стародавня народна оповідь про явища природи, історичні події тощо або фантастичні оповідання про богів, обожнених героїв, уявних істот; поетичне бачення світу;

– персонажами давньоукраїнських міфів є **боги** (*Сварог* – бог неба і небесного вогню, батько сонця; *Дажбог* – син Сварога, «божество сонця. Податель добра й багатства, божество достатку. Опікун людей, громади й народу»; *Жива* – богиня життя, *Купайло* – бог родючості, *Лада* – богиня весни, *Коляда* – богиня неба, мати Сонця, *Око* – творець Вирію, Всесвіту; *Перун* (*Стрибог*) – бог дощу, грому і блискавки), **істоти (духи)** (лісовики, водяники, домовики, чорти, упіри та ін.) і **символи** (*Прадуб* – першодерево світу; *Яйце* – символ зародження, знак життя, воскресіння, символ сонця; *Корабель* – модель світобудови – всесвіту, «символ благополуччя, й засіб мандрування між світами»; *Лідниця* – міфічна потвора, що несла простуду та ін.);

– українським міфам властива надзвичайна природність, пов'язаність із хліборобським або пастушим побутом наших предків; міфологічні сюжети яскраво забарвлені родинним побутом, тоді їх персонажами виступають батько-господар, мати-господиня, їхні сини й дочки, худоба і поля;

– волхви – творці стародавнього українського письма, високоосвічені (знали медицину, математику, астрономію, володіли багатьма мовами) представники язичницької релігії, що дбали про духовний рівень свого народу.

Вивчаючи особливості української міфології як невід'ємної частини рідної і світової культур, забезпечуємо формування загальнокультурної компетентності школярів. Крім того, знання української міфології стають підґрунтям для розуміння особливостей творів жанру сучасного фентезі, їх відмінностей від творів наукової фантастики, що сприяє формуванню і читацької культури.

Методична спадщина Н. Й. Волошиної, її досвід у сфері творення предметних програм стали для нас підґрунтям у процесі розроблення програми поглибленого вивчення української літератури у 8–9 класах, до змісту якої було відібрано твори сучасного українського фентезі, що яскраво розвивається у нашій країні протягом останніх десятиліть і став досить популярним серед молодого покоління» [9].

Розглядаємо сучасне українське фентезі як художній феномен, що має характерні особливості, які визначаються використанням автентичної української міфології, фольклорно-фантастичних джерел, архетипічних образів Добра і Зла. У цьому виявляється тісний зв'язок фентезійних творів із усією історією української та світової літератур.

У філософсько-фантастичному ключі творяться неповторні фентезійні світи зі своїм «реальним» світом, настільки справжнім, що може розвиватися за власними законами. На відміну від наукової фантастики фентезі не прагне пояснити з погляду науки світ, у якому відбувається дія твору. У такому світі може бути реальним існування богів, чаклунів, міфічних істот, привидів і будь-якої іншої фантастичної суті. Вони ніби живуть у своєму світі, мають свої інтереси, які тісно переплітаються з інтересами і життям людей.

Створені на автентичній українській міфології фентезійні твори Т. Завітайла, В. Арєнєва, В. Климчука, Г. Пагутяк, М. та С. Дяченків, Н. Тисовської, К. Матвієнка, Дари Корній та ін. спонукають до заглиблення в історію міфічного світогляду наших пращурів, оскільки міфологізм, як уже зазначалося вище, став «прикметним явищем мистецтва ХХ століття і як художній прийом, і як спосіб світосприйняття». А. Соколова зазначає, що серед розмаїття творів постмодерної доби яскраво вирізняються тексти, написані в традиційній естетиці магічної прози ХІХ та ХХ ст., де співвідношення площин реального та фантастичного зазнають змін, оскільки перестають лише співіснувати, перетинатися чи взаємовпливати – їхні межі розмиваються й відбувається злиття двох площин. «Незмінним залишається міфічне сприйняття світу, відображення традиційних вірувань та звичаїв, своєрідності національного фольклору» [10, с. 275].

Письменники пропонують читачеві давньоукраїнський дивосвіт, що твориться за допомогою міфологічних структур, засобів художнього моделювання, типізації міфічних явищ. Важливу роль при цьому відіграє «особистісний фактор, що виявляється у мірі потужності та вагомості міфологічної пам'яті письменника у конструюванні та розгортанні художнього світу. Він є тим комплексом свідомості, який зумовлює звернення до міфологічних структур, об'єктивування їх у тканині художнього твору» [11, с. 11].

Обов'язковим атрибутом фентезійного твору є містичні, сакральні предмети, що часто несуть ідейне навантаження, символізують досвід і мудрість не одного покоління людей. Акцентуючи увагу читача на сакральних речах, письменник спонукає їх досліджувати величезні пласти національної культури.

Автори не тільки відтворюють світогляд, звичаї, духовний світ наших давніх предків, а й актуалізують проблему пошуку молодими читачами національної ідентичності, допомагають підліткам, як

зазначає Б. Шалагінов, «відчути свою самодостатність через гармонію оточення, а не через його розколотість, не через поляризацію думок», оскільки розколотість суспільства, його надмірна політизація викликає їхню реакцію добровільної самоізоляції у світі дитинства [12, с. 115].

Так, програма факультативного курсу для учнів 8–9 класів починається тематичним блоком «Джерела сучасного українського фентезі», який передбачає висвітлення таких проблем: «Українська міфологія – одна з найдавніших та найоригінальніших міфологій світу», «Найпоширеніші міфи, легенди та перекази про духовні сили та міфічних богів», «Історія розвитку жанру фентезі від давнини до сучасності».

Змістове наповнення програмового матеріалу дає змогу навчати учнів емоційно *сприймати* і глибоко *осмислювати* українську міфологію; *знати* обов'язкові для вивчення найпоширеніші міфи, легенди і перекази про духовні сили (домовик, лісовик, водяник, русалка, чорт, перелесник, берегиня, болотяник та ін.) та міфічних богів (Перун, Велес, Сварог, Дажбог, Хорс, Стрибог, Мокош та ін.).

Крім того, програмою передбачено форми і методи опрацювання художнього матеріалу. Наприклад, колективна лекція з елементами бесіди про міфологію як особливу форму світосприймання, вірування праслов'ян як витоки української міфології, особливості української ментальності, що виявляються у поєднанні язичницьких і християнських вірувань і традицій у світогляді, дає наукове підґрунтя для здійснення проектною діяльністю у дослідженні проблеми «Найпоширеніші міфи, легенди та перекази про духовні сили та міфічних богів».

Плануючи проведення колективної лекції, брали до уваги те, що з вивчення міфів, легенд, переказів, фольклорних поетичних творів, як зазначалося вище, розпочиналося вивчення української літератури в основній школі. А це дає змогу організувати проведення факультативних занять на засадах суб'єкт-суб'єктного навчання, коли учні самостійно оберуть проблему для висвітлення, визначать форми роботи (індивідуальну, парну, групову). Учителю як суб'єкту навчально-виховного процесу обере необхідні питання для з'ясування, визначить свої завдання в організації навчальної діяльності учнів, проведення консультацій і порядку розкриття підтем під час колективної лекції.

Пропонуємо восьмикласникам самостійно прочитати передмову «Що таке давньоукраїнська міфологія» С. Плачинди до книжки «Міфи і легенди Давньої України» [3], поміркувати, що знали чи чули про історію Давньої України, про що прочитали вперше, яка інформація змусила звернутися до історичних джерел, яких саме. На факультативних заняттях продовжимо опрацювання статті колективним обговоренням і складанням плану до неї. У ньому виділимо важливі, на думку учнів, ідеї, твердження, висновки вчених про давньоукраїнську міфологію для розуміння зв'язку з реаліями давньоукраїнської і світової історії, як джерела сучасного українського фентезі.

Наші давні пращури вірили, що населений богами, духами, демонами, лісовиками, мавками, домовиками, русалками, вампірами, перевертнями й іншими істотами світ існує разом зі світом людини. Варто пам'ятати: у міфах, баладах, казках і переказах усіх народів світу вони дожили до нашого часу. Часто вторгаючись у наш світ, показують то страшну, то смішну, а то й загадкову свою сутність. І щоб не вмер той старий світ, щоб просто ми не розучилися бачити його, чути його, спілкуватися з ним, можливо, саме тому фентезі став таким популярним жанром у всьому світі. А письменники-фантасти прагнуть повернути сучасній людині, що обтяжена мудрістю техногенної цивілізації, таємниче знання древніх поколінь як іншу сторону світу, загублену нею.

Отже, «таємне знання древніх» осягатимемо й розкриватимемо під час проектною діяльністю. Пропонуємо учням уявити, що до них приїздять їхні однолітки з інших країн, яких зацікавила давньоукраїнська міфологія. Про що саме варто їм розповісти, у якій формі подати найнеобхіднішу інформацію – такі завдання учні мають вирішити, створюючи власні проекти.

Як відомо, в основі методу проектів лежить розвиток пізнавальних, творчих навичок учнів, умінь самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, критично мислити. Проектна діяльність передбачає самостійну роботу учнів, під час якої вони зосереджуються на визначенні проблеми та завданнях її дослідження; на розробленні гіпотези її вирішення; на обговоренні методів дослідження; проведенні збору та аналізі зібраної інформації; оформленні кінцевих результатів; підбитті підсумків, корегуванні, узагальненні; на підготовці до прилюдного звіту (презентації, захисту проектів, творчих звітів).

Методисти вважають, що робота над проектом ретельно планується педагогом і обговорюється з учнями. При цьому проводиться докладне структурування змістової частини проекту із зазначенням поетапних результатів і термінів подання.

Так, після проведення колективної лекції з елементами бесіди до наступного заняття (1 год. на два тижні) учасники факультативу готуються до захисту проектів «Найпоширеніші міфи, легенди та перекази про духовні сили і міфічних богів». Під час їх презентацій восьмикласники мають виявити *знання і розуміння змісту* народних міфів та легенд про створення світу і міфічних богів, переказів про духовні сили;

уміння діяти за зразком, *готувати* самостійні усні повідомлення на задану тему; *самостійно презентувати* зібраний матеріал (переказувати, ілюструвати, інсценізувати); *вступати* в діалог, *вести* дискусію; *виявляти* особистісне ставлення до теми обговорення; *оцінювати* представлені однокласниками проекти.

Як уже зазначалося вище, учасники факультативу отримали завдання, та ретельне планування проектів мали здійснити самостійно і підготувати їх до презентації. Учні експериментальних класів виконували індивідуальні проекти. Ними були підготовлені комп'ютерні презентації з ілюстративним матеріалом зовнішнього вигляду міфічних богів (Рода, Перуна, Велеса, Стрибога, Дажбога, Сварога, Лади, Березині, Мокоші) та міфічних істот (домовика, лісовика, чорта, русалки, водяника), деякі учні узагальнені відомості про міфічний пантеон розмістили в таблиці, написали реферати. Ілюстративний матеріал супроводжувався переказами міфічних оповідей. На жаль, більшість учнів використала інформаційний матеріал, розміщений в Інтернеті. Але для першого кроку в проектній діяльності така робота була необхідною, щоб учитель міг виявити рівень самостійності у творчій діяльності восьмикласників.

Презентація проектів завершується колективним їх обговоренням із попереднім самооцінюванням. Під час обговорення учні вступають у діалоги, ведуть дискусію, виявляючи особистісне ставлення до теми обговорення, оцінюючи представлені однокласниками проекти. Завершальний етап виявляє найкращі здобутки окремих учнів, загострює нереалізовані проблеми. Це веде до продовження роботи в колективному проекті, коли одноосібні здобутки стають відправними даними для ширшого дослідження. Тепер нерозкриті питання словесник чітко формулює, ретельно плануються кроки підбору інформації через опрацювання найновіших наукових джерел, вибору з них необхідних відомостей, щоб прийшло чітке усвідомлення, що :

- українські міфи і легенди зароджувалися в V тисячолітті до н. е.;
- найвизначальніша прикмета язичницької віри – обожнення природи, переважна більшість богів (Дажбог, Велес, Мокоша, Жива, Лада, Лель, Овсень, Ярило, Купайло, Жицень, інші божества родючості) опікується природою, ратаями, худобою, водами, лісами, різними насадженнями;
- давньоукраїнська міфологія сама по собі є релігією давніх українців;
- для міфів усіх регіонів стародавньої України характерним є тематичне розмаїття (космогонічні – про створення Світу, теологічні – про народження богів, антропологічні – про появу людини на Землі, зооморфічні – про походження тварин і птахів на Землі, батаноморфічні або флорогонічні – про походження рослин);
- сутністю міфу як найстародавнього жанру усного епосу є народні оповіді про створення світу та всього суцього в ньому;
- сутністю легенди як найстародавнього жанру усного епосу є народні розповіді про безсмертя тих героїв, що загинули в боротьбі зі злом;
- на чільне місце серед міфів народів світу давньоукраїнську міфологію ставлять такі характерні ознаки, як: *висока поетичність, глибина філософського сприйняття дійсності, ідейно-сюжетна змістовність, тематична багатобарвність*;
- двовір'я давніх українців (гармонійне поєднання язичницької і християнської релігій) – шлях їхнього духовного збагачення й інтелектуального розвитку.

Добираючи найпоширеніші міфи і легенди давніх українців, восьмикласники мають проаналізувати їх через розкриття зазначених тез, засвоюючи теоретико-інформаційний матеріал, закріплюючи історичні відомості про походження рідного народу, і усвідомити, що давньоукраїнська міфологія є складовою великої духовної культури українського народу.

Проектна діяльність восьмикласників на факультативних заняттях виявляла рівень здатності учнів до самоосвіти у сфері літератури, сприяла формуванню читацької культури, розвиткові потреби в самоосвіті, інформаційному самозабезпеченні, визначенні необхідних джерел знань, включаючи роботу з книжкою, іншими інформаційними джерелами. Змістове наповнення курсу за вибором «Сучасне українське фентезі», методика вивчення його на компетентнісних засадах, серед яких метод проектів як один із активних методів навчання, забезпечують формування загальнокультурної літературної компетентності школярів: кожна з висунутих проблем, кожне з поставлених запитань спонукають до роздумів, оцінювання авторських суджень, пошуків читачем своїх відповідей і додаткової інформації для їх зрозуміння, толерантного ставлення до поглядів інших, що веде і до розвитку творчої читацької діяльності.

Висновки. Започатковане Н. Й. Волошиною вивчення міфів і легенд давньої України знайшло своє продовження у процесі поглибленого вивчення української літератури на факультативних заняттях у 8–9 класах за програмою «Сучасне українське фентезі», що в системі дає змогу реалізовувати мету літературної освіти – «формування нового покоління особистостей з високою гуманітарною культурою і громадянською відповідальністю, необхідністю збереження національної ідентичності, духовних ідеалів слов'янства в умовах глобалізації світового процесу» [13]. Світ прадавньої української міфології захищає

індивідуальну й національну ідентичність особистості. А твори жанру фентезі ґрунтуються на автентичній українській міфології, глибинне прочитання яких передбачає вміння аналізувати, розуміти міфопоетику в художньому творі, визначати природу авторського міфу, авторського задуму, характер міфопоетичної системи в літературному процесі певної епохи, що залежить від її культури. А це, у свою чергу, веде до необхідності оновлення змісту літературної освіти в основній школі через добір жанрово-тематичного розмаїття художнього матеріалу і подальших розвідок цієї проблеми в науково-методичній спадщині професора Н. Й. Волошиної.

Список використаних джерел та літератури

1. Волошина Н. Й. Українська література. Підручник для 5 класу / Н. Й. Волошина. – К. : Педагогічна думка, 2007. – 188 с. (експериментальне видання).
2. Шевчук В. Георгій Булашев та його праця про український народ / Валерій Шевчук // Булашев Г. О. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях. Космогонічні українські народні погляди та вірування / Георгій Булашев. – К. : Довіра, 1992. – 414 с.
3. Плачинда С. Міфи і легенди Давньої України / Сергій Плачинда. – К. : ФОП Стебляк О. М., 2013. – 304 с.
4. Сидоренко Ю. О. Вивчення літературних творів з міфологічними структурами експліцитного типу в 9–11 класах загальноосвітньої школи: теоретичні засади, система компетентностей / Ю. О. Сидоренко // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2016. – № 4. – С. 36–40.
5. Логвіненко Н. М. Трансформація міфологічно-фольклорних традицій у творах сучасного українського фентезі / Наталія Логвіненко // Слов'янська фантастика. Збірник наукових праць. – Київ : Освіта України, 2015. – 526 с. – С. 134–143.
6. Українська література. 5–9 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/onovlennya-12-2017/na-sajt-ukrayinska-literatura-5-9-z-chervonimdoc-2.pdf>. – Дата звернення: 20.04.2018.
7. Плачинда С. Зауваги до нової програми 12-річної школи (2008 р.) / Сергій Плачинда. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vedrus.org.ua/№google_plus. – Дата звернення: 20.04.2018.
8. Програма з української літератури для середньої загальноосвітньої школи з українською і російською мовами навчання. Проект. – Українська література в загальноосвітній школі. – 2002. – № 5. – 64 с.
9. Сучасне українське фентезі. Навчальна програма курсу за вибором. 8–9 класи / Укладач Н. М. Логвіненко. – Українська література в загальноосвітній школі. – 2014. – № 2. – 48 с.
10. Соколова А. Містичний міфологізм прози Галини Пагутяк / Алла Соколова // Література. Фольклор. Проблеми поетики. Вип. 36. Присвячений дослідженню творчої спадщини Л. Ф. Дунаєвської. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2012. – С. 273–281.
11. Гольник О. О. Міф у художньому світі Євгена Маланюка : монографія / Оксана Гольник. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. – 218 с.
12. Шалагінов Б. Сучасний український учень як суб'єкт гуманітарної освіти / Борис Шалагінов // Література. Діти. Час : Вісник Центру дослідження літератури для дітей та юнацтва. Вип. 1. – Тернопіль : Навчальна книга. – Богдан, 2011. – 192 с.
13. Концепція літературної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/13508/. – Дата звернення: 20.04.2018.

Наталія Михайловна Логвіненко,

кандидат педагогічних наук, старший науковий
сотрудник, преподаватель кафедры
военно-гуманитарных дисциплин
Военного института телекоммуникаций
и информатизации имени героев Крут,
e-mail: folk_ge@ukr.net

ИЗУЧЕНИЕ УКРАИНСКОЙ МИФОЛОГИИ В ШКОЛЕ: МЕТОДИЧЕСКОЕ НАСЛЕДИЕ Н. И. ВОЛОШИНОЙ

Мифы и легенды древней Украины дают возможность современному читателю открыть высокую духовную культуру нашего народа, его поэтическое миропонимание. В статье рассмотрена проблема изучения украинской мифологии в рецепции украинского ученого-методиста, профессора Н. Й. Волошиной во время изучения национальной литературы в основной школе. Отражены основные направления

исследования мифологии как совокупность рассказов одной культурно-исторической традиции, как особенной формы мировосприятия, как научной дисциплины о мифах и мифологических системах современными учёными. Украинское фэнтези подтверждает художественную трансформацию аутентичных мифологических мотивов, образов, сюжетов, что способствует углубленному изучению древнеукраинских мифов как источника популярного в настоящее время фантастического жанра.

Ключевые слова: Нила Волошина, мифология украинского народа, мифопоэтическая сфера, мифологическое сознание, боги, духи, символы, методика изучения, фэнтези.

Natalya Logvinenko,

candidate of Pedagogical Sciences, Senior Researcher,
Military and Humanitarian disciplines chair
Heroes of Kruty Military Institute
of Telecommunications and Informatization,
e-mail: folk_ge@ukr.net

STUDYING OF THE UKRAINIAN MYTHOLOGY AT SCHOOL: METHODOLOGICAL HERITAGE OF N. Y. VOLOSHYNA

Introduction. *The problem of the Ukrainian mythology studying at school was in the range of Nila Voloshyna's scientific and methodological interests during the period of a new concept of literary education development in an independent state. It was in the program for a 12-years education at schools, since the myths and legends of ancient Ukraine give the opportunity to open the high spiritual culture of our people, its poetic world outlook for the contemporary reader.*

Purpose. *Showing the peculiarities of the Ukrainian myths studying in N. Y. Voloshyna's scientific and methodological heritage and the development of her ideas in the modern methodics.*

Methods. *Analysis of Nila Voloshyna's scientific and methodological works; studying the mythology by literary critics, ethnographers, folklorists, writers, methodologists. Experimental learning in the process of the author's program «Modern Ukrainian Fantasy» implementation as a result of Nila Voloshyna's scientific and methodological ideas development.*

Results. *The analysis of scientific studies on mythology gave the opportunity to ensure that the content of the thematic block of the author's program and the textbook on Ukrainian literature «Myths and Legends of Ancient Ukraine» has a scientific character. Methodical apparatus of the textbook contributes to the development of skills for working with the artistic text.*

Originality. *The scientific novelty of the research is that the scientific study of myths and legends of ancient Ukraine in the basic school, initiated by Nila Voloshyna, promotes the assimilation of theoretical concepts of mythology, since in the literary school course the works with the mythological component are studied. It also contributes to the advanced studying of national literature through reading the fiction works at the optional classes.*

Conclusion. *Fiction works are based on authentic Ukrainian mythology, which leads to the need of analyzing and understanding the mythical poetry in the artistic works. It determines the nature of the author's myth, the nature of the myth-poetic system of «certain artistic formation in the system of the literary process.» This leads to the need of the updating the content of literary education at school through the selection of genre and thematic variety of artistic material and further exploration of this problem in the N.Y. Voloshyna's scientific and methodological heritage.*

Key words. *Nila Voloshyna, mythology of the Ukrainian people, mythopoetic sphere, mythological consciousness, gods, spirits, symbols, method of study, fantasy (fentezi).*

References

1. Voloshy`na N. J. Ukrayins`ka literatura. Pidruchny`k dlya 5 klasu / N. J. Voloshy`na. – K. : Pedagogichna dumka, 2007. – 188 s. (ekspery`mental`ne vy`dannya).
2. Shevchuk V. Georgij Bulashev ta jogo pracya pro ukrayins`ky`j narod / Valerij Shevchuk // Bulashev G. O. Ukrayins`ky`j narod u svoyix legendax, religijny`x poglydax ta viruvannyax. Kosmogonichni ukrayins`ki narodni poglyady` ta viruvannya / Georgij Bulashev. – K. : Dovira, 1992. – 414 s.
3. Plachy`nda S. Mify` i legendy` Davn`oyi Ukrayiny` / Sergij Plachy`nda. – K. : FOP Steblyak O. M., 2013. – 304 s.
4. Sy`dorenko Yu. O. Vy`vchennya literaturny`x tvoriv z mifologichny`my` strukturamy` eksplycy`tnogo ty`pu v 9–11 klasax zagal`noosvitn`oyi shkoly`: teorety`chni zasady`, sy`stema kompetentnostej / Yu. O. Sy`dorenko // Naukovi zapy`sky` NDU im. M. Gogolya. Psy`xologo-pedagogichni nauky`. – 2016. – № 4. – С. 36–40.
5. Logvinenko N. M. Transformaciya mifologichno-fol`klorny`x trady`cij u tvorax suchasnogo ukrayins`kogo fentezi / Nataliya Logvinenko // Slov'yans`ka fantasty`ka. Zbirny`k naukovy`x prac`. – Ky`yiv :

Osvita Ukrainy, 2015. – 526 s. – S. 134–143.

6. Ukrayins'ka literatura. 5–9 klasy. Programa dlya zagal'noosvitnix navchal'ny'x zakladiv. – [Elektronny'j resurs]. – Rezhy'm dostupu: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/onovlennya-12-2017/na-sajt-ukrayinska-literatura-5-9-z-chervonimdoc-2.pdf>. – Data zvernennya: 20.04.2018.

7. Plachy'nda S. Zauvagy` do novoyi programy` 12-richnoyi shkoly` (2008 r.) / Sergij Plachy'nda. – [Elektronny'j resurs]. – Rezhy'm dostupu: http://vedrus.org.ua/№google_plus. – Data zvernennya: 20.04.2018.

8. Programa z ukrayins'koyi literatury` dlya seredn'oyi zagal'noosvitn'oyi shkoly` z ukrayins'koyu i rosij's'koyu movamy` navchannya. Proekt. – Ukrayins'ka literatura v zagal'noosvitnij shkoli. – 2002. – № 5. – 64 s.

9. Suchasne ukrayins'ke fentezi. Navchal'na programa kursu za vy'borom. 8–9 klasy` / Ukladach N. M. Logvinenko. – Ukrayins'ka literatura v zagal'noosvitnij shkoli. – 2014. – № 2. – 48 s.

10. Sokolova A. Misty'chny'j mifologizm prozy` Galy'ny` Pagutyak / Alla Sokolova // Literatura. Fol'klor. Problemy` poety'ky`. Vy'p. 36. Pry'svyacheny'j doslidzhennyu tvorchoyi spadshhy'ny` L. F. Dunayevs'koyi. – Ky'yiv's'ky'j nacional'ny'j universy'tet imeni Tarasa Shevchenka, 2012. – S. 273–281.

11. Gol'ny'k O. O. Mif u xudozhn'omu sviti Yevgena Malanyuka : monografiya / Oksana Gol'ny'k. – Kirovograd : Imeks-LTD, 2013. – 218 s.

12. Shalaginov B. Suchasny'j ukrayins'ky'j uchen` yak sub'yekt gumanitarnoyi osvity` / Bory's Shalaginov // Literatura. Dity`. Chas : Visny'k Centru doslidzhennya literatury` dlya ditej ta yunacztva. Vy'p. 1. – Ternopil` : Navchal'na kny'ga. – Bogdan, 2011. – 192 s.

13. Koncepciya literaturnoyi osvity` [Elektronny'j resurs]. – Rezhy'm dostupu: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/13508/. – Data zvernennya: 20.04.2018.

Отримано редакцією 08.05.2018 р.

УДК 373.5.016:821.161.2

DOI 10.31376/2410-0897-2018-1-37-96-102

Галина Олександрівна Стукан,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови та літератури
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії,
e-mail: liudmyla_glushok@ukr.net

Галина Олексіївна Циц,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови та літератури
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії,
e-mail: tstytss@rambler.ru

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ШКОЛІ КРИЗЬ ПРИЗМУ МЕТОДИЧНОЇ СПАДЩИНИ Н. Й. ВОЛОШИНОЇ

У статті розглянуто та проаналізовано педагогічні погляди Волошиної Ніли Йосипівни щодо сучасних підходів до вивчення української літератури в школі, зокрема творення підручників, інтерактивних методів і прийомів навчання, патріотичного виховання учнів змістом художніх творів відповідно до вимог Нової української школи. Висловлено думки щодо структури уроків літератури та їх завдань, визначено головні вимоги до вчителя-словесника та його підготовки до забезпечення творчої діяльності на уроці.

Ключові слова: особистісно-орієнтоване навчання, нові підручники, інтерактивні методи і прийоми, патріотичне виховання, Нова українська школа.

Постановка проблеми. Реалізація завдань Концепції нової української школи та завдань освітньої галузі «Мови та літератури» успішно буде здійснюватися, якщо сучасний урок української літератури вибудовувати на засадах особистісно-орієнтованого, компетентнісного і діяльнісного підходів. Науковці та вчителі-практики перебувають у пошуку ефективних шляхів розв'язання проблем сучасного уроку в конкретних суспільних умовах. Багато засадничих вимог та рекомендацій знаходять у напрацюваннях методистів різних часів. Невичерпним джерелом щодо проблем сучасного уроку є методична спадщина професора Ніли Йосипівни Волошиної.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У творчому доробку вченої близько 300 наукових праць щодо вивчення літератури в школі. Багатоаспектність проблематики її праць, зокрема розвиток методики вивчення української літератури, наукові засади підручникотворення та виховання засобами мистецтва